

Науковий вісник Чернівецького університету імені Юрія
Федьковича: Історія. – № 2. – 2023. – С. 29–35

History Journal of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National
University. – № 2. – 2023. – pp. 29–35

DOI <https://doi.org/10.31861/hj2023.58.29-35>

hj.chnu.edu.ua

УДК 94(47).04.32.34.35:347

© Ion Gumenâi* (Chișinău)

S.S. KUȘNIKOV ȘI PROBLEMA PROPRIETĂȚILOR DIN RAIUA HOTINULUI

Rezumat. Este cunoscut că odată început războiul ruso-turc din 1806-1812, Principatele Române vor fi rapid ocupate de către armatele ruse, Țara Moldovei și Muntenia fiind pusă sub administrarea unui funcționar rus, ce urma să supravegheze asupra administrării civile. Astfel că în februarie 1808, în funcția de președinte a divanurilor Țării Moldovei și Munteniei a fost numit senatorul, consilierul de taină S.S. Kușnicov.

Tocmai lui S.S. Kușnikov Senatorului Președinte al Divanurilor; urma printre altele să rezolve și problema legată de proprietățile din ținutul Hotin.

Problema consta în faptul că dacă pentru restul teritoriilor Țării Moldovei se cunoșteau proprietarii, și aici ne referim la proprietățile funciare, în cazul Hotinului, a cărui ținut a fost transformat în raia în 1715, acum unii din foștii proprietari a moșiilor acestui ținut solicitau reprimirea drepturilor sale.

Pe de o parte, problema privind proprietățile din raialele turcești, nu se aborda pentru prima dată, aceasta fiind ridicată încă în perioada războiului ruso-turc din 1769-1774, iar pe de altă parte modelul retrocedărilor proprietăților funciare din raiaua Hotin a servit ca exemplu și pentru rezolvarea respectivei probleme în cazul raialei Brăilei din Țara Românească.

Depistarea de noi documente din cadrul Direcției Generale a Arhivelor Naționale a Agenției Naționale a Arhivelor permită completarea semnificativă a informațiilor referitoare la această problemă.

Cuvinte cheie: Proprietăți, raiaua Hotin, Divanul Moldovei, S.S. Kușnikov.

Gumenâi Ion (Chisinau)

S.S. KUSHNIKOV AND THE PROPERTY PROBLEM IN HOTIN RAIUA

Abstract. The subject stated above was chosen not by chance, given that it is one less discussed in historiography, and one that we think will arouse interest.

Once the Russo-Turkish war of 1806-1812 began, the Romanian Principalities were quickly occupied by the Russian armies, Moldavia and Muntenia being placed under the administration of a Russian official, who was to supervise the civil administration. Thus, in February 1808, the senator, privy councilor S.S. Kushnikov was appointed as president of the divans of Moldova and Muntenia.

Precisely S.S. Kushnikov, the Senator President of the Divans was supposed to solve, among other things, the problem related to the properties in the Hotin area.

The discovery of new documents from the General Directorate of National Archives of the National Archives Agency allows the significant completion of information related to this issue.

First of all, the structure proposed by the Divan of the Republic of Moldova to the Senator President can be outlined. Then, it can be identified the mechanisms that were to be undertaken, as well as the documents that were to be presented by the owners claiming certain estates. In the initial phase, a good part of the properties in the Hotin district were leased by the state. After the activities carried out, obviously not without legal incidents, however, only those estates that were not claimed by the owners remained for the auction for the purpose of leasing.

Interestingly, apart from the Moldavian boyars, claims to the estates in Hotin were also made by subjects of the Habsburg Empire, obviously Moldavian boyars who were settled in the Chernivtsi region. The monasteries also advanced their claims on the Hotinian localities.

* d.i.n., docent kafedri istoriï rumuniv, zagalnoï istoriï ta arheologii Derzhavnogo universitetu Moldovi; providniï spetsialist Naціонального агентства архівів Молдови.

Doctor of History, Associate Professor, Department of History of Romanians, General History and Archeology, Moldova State University; leading specialist, National Agency of Archives of Moldova.

orcid.org/0000-0002-4501-3855

e-mail: gumenai@gmail.com

Importantly, all the requests of the old owners contained extracts from documents not only from recent periods, but also summaries of documents issued in the 18th century, and in the 17th centuries and even from the more distant period.

Therefore, the promotion of the information found in the funds of the General Directorate of Archives within the National Agency of Archives, allows to complete the picture of the situation of the Hotin land at the beginning of the 19th century, especially with reference to the issue of the status of properties. Also important is the information that can be extracted from the correspondence between the Divan of the Council of Moldavia and the President Senator of the Divans with reference to the problem of properties, but also the additional information that can be found, for different localities in the territory of Hotin that can complete the history of each of them in part.

Keywords: properties, Hotin estate, Divan of Moldova, S.S. Kushnikov.

Іон Гумений (Кишинів)

С.С. КУШНІКОВ І ПРОБЛЕМА ВЛАСНОСТІ У ХОТИНСЬКІЙ РАЙІ

Зазначену тему обрано не випадково, оскільки вона є менш обговорюваною в історіографії та такою, яка, на нашу думку, викличе інтерес.

Після початку російсько-турецької війни 1806-1812 рр. румунські князівства були швидко окуповані російськими військами, а Молдавія та Мунтенія були передані під управління російського чиновника, який мав наглядати за цивільною адміністрацією. Так, у лютому 1808 р. сенатор, таємний радник С.С. Кушніков був призначений президентом диванів Молдови та Мунтенії.

Саме С.С. Кушніков, президент-сенатор Диванів мав вирішити, серед іншого, проблему, пов'язану з майном у районі Хотина.

Виявлення нових документів Головного управління національних архівів Національного архівного агентства дозволяє суттєво доповнити інформацію з цього питання.

Перш за все, структура, запропонована Диваном Республіки Молдова сенатору-президенту може бути окреслена. Потім можна визначити механізми, які мали бути задіяні, а також документи, які мали надати власники, які претендували на певні маєтки. На початковому етапі значну частину майна на Хотинщині орендувала держава. Після проведених заходів, вочевидь, не без юридичних казусів, проте на аукціоні з метою передачі в оренду залишилися лише ті маєтки, на які не претендували власники.

Цікаво, що на маєтки в Хотині, окрім молдавських бояр, претендували й піддані імперії Габсбургів, очевидно молдавські бояри, які були поселені поблизу Чернівців. Свої претензії на хотинські місцевості висували й монастирі.

Важливо, що всі запити старих власників містили виписки з документів не лише останніх періодів, а й зведення документів, виданих і XVIII ст., і XVII ст., і навіть більш віддаленого періоду.

Тому популяризація відомостей, що містяться у фондах Головного управління архівів у складі Національного архівного агентства, дозволяє доповнити картину становища Хотинщини на початку XIX ст., особливо щодо питання статусу власності. Також важливою є інформація, яку можна отримати з листування між Диваном Ради Молдови та президентом-сенатором Диванів щодо проблеми власності, а також додаткова інформація, яку можна знайти для різних місцевостей на Хотинщині, що може частково завершити історію кожного з них.

Ключові слова: нерухомість, хотинські маєтки, Диван Молдови, С.С. Кушніков.

Este cunoscut faptul că în 1715, raialelor existente în spațiul românesc, se mai adăugase încă una – cea a Hotinului. Apărută ca o necesitate a rezolvării problemelor Imperiului Otoman din această zonă geografică, respectiva a avut o existență de aproximativ o sută de ani, evident cu întreruperea stăpânirii turce în timpul războaielor rusă – otomane din secolul al XVIII-lea, când și cetatea și ținutul erau ocupate de armatele ruse¹.

Deci, în rândurile ce urmează, ne propunem să analizăm perioada și modalitatea de retrocedare către vechii proprietari a moșiilor din fosta raia. Problema devenise destul de complicată dacă luăm în considerare faptul că tot ținutul a trecut sub administrarea unui pasă, vechile privilegii și drepturi de proprietate a boierilor moldoveni fiind anulate. Evident că odată cu scurgerea timpului pierise și speranța de a reintra în vechile posesii, din care considerente și toate actele au fost considerate inutile fiind distruse sau pierdute².

Problema în cauză, a fost abordată, dar incomplet, doar de către T.G. Bulat³ în câteva articole din revista Arhivele Basarabiei, informațiile fiind preluate ulterior de o serie de cercetători⁴, fapt care ne face să credem că publicarea de noi date cu referire la această problemă având drept sursă documentele de arhivă este un lucru binevenit, cu atât mai mult cu cât accentul se va pune în primul rând pe proprietățile ecleziastice.

Începutul războiului ruso-turc din 1806-1812, din punct de vedere tactic nu a adus nimic noi, în sensul că printre primele lucruri care au fost efectuate au fost ocupate Principatele Române, evident printre primele acțiuni numărându-se atacarea raialei Hotin, aflate la hotar și ocuparea cetății.

Conform statisticilor ce au fost efectuate de către autoritățile ruse, către 1807, în fosta raia a Hotinului erau 160 de moșii, care în anul 1807 au fost date în arendă diferitor proprietari, ce și-au manifestat în acest sens interesul⁵.

În următorul an, poziția privind această problemă prinde un alt contur. Deja în luna martie 1808, Divanul Cnejei Moldovei se adresa Senatorului președinte în Divanurile Moldovei și Valahiei S.S. Kușnikov cu o scrisoare privind retrocedarea moșiilor din fosta raia a proprietarilor de drept al acestora⁶.

În partea introductivă a demersului se arată că acest teritoriu a fost ocupat pe nedrept de către hotinlâi, dar s-a încercat retrocedarea lui către vechii stăpânitori încă în timpul primului război a Rusiei cu Poarta Otomană (se are în vedere războiul ruso-turc din 1768-1774)⁷, lucru stipulat și în tratatele de pace din 1774, 1792 și în cel din 1802.

Se arată că în anul precedent moșiile au fost arendate pentru suma de 259740 lei, specificându-se că o bună parte din arendași au fost chiar foști proprietari ai moșiilor⁸.

Cum răspunsul nu a fost primit, într-un timp scurt, Divanul va interveni din nou la 8 aprilie același an, arătând că dat fiind că ziua Sfântului Mare Mucenic Gheorghe se apropie, iar doritori de a lua în arendă moșiile din ținutul Hotin, nu sunt atât de mulți, propunea ca proprietățile ce au fost luate de foștii stăpâni să rămână în posesia acestora, plătinându-se suma arendei echivalentă cu cea din anul precedent, iar moșiile rămase să fie vându-te la mezat⁹.

La 10 aprilie S.S. Kușnikov va răspunde la scrisoarea Divanului, arătând că este de acord cu acesta, și că a emis și o scrisoare, către comandantul suprem al armatei A.A. Prozorovski, ridicând și problema proprietăților mănăstirilor de la Sfântul Mormânt, Muntele Sinaia și Athos, între timp, însă, pentru a nu pierde timpul Divanul să organizeze vânzările de la mezat a arende moșiilor asupra cărora nu au fost înaintate cereri din partea vechilor proprietari¹⁰.

În așa fel, mecanismul birocratic al Imperiului Rus, a fost pus în mișcare. O spunem așa, fiindcă abia la 19 mai același an este transmis răspunsul lui A.A. Prozorovskii, prin care acesta informa Senatorul președinte al Divanurilor precum că, este de acord cu propunerile sale, dar pentru o mai fermă corectitudine a deciziei luate, a transmis o scrisoare și către Ministrul de Externe a imperiului N.P. Rumeanțev prin care-i solicita să intervină pe lângă Altețea Sa, Împăratul, pentru a-i cere părerea, scrisoarea fiind-i trimisă în copie și lui S.S. Kușnikov¹¹.

Totodată conducătorul armatei dunărene, i-i solicita senatorului ca banii care vor fi colectați atât de la proprietari cât și de la arendași să fie depozitați în visteria statului, pentru a putea fi folosiți în caz de necesitate, iar cât privește situația mănăstirilor străine, se propunea ca acestea să fie despăgubite cu o oarecare sumă din banii colectați din arenda proprietăților, dat fiind timpul destul de lung de când acestea au fost depozitate de proprietățile sale din raiaua Hotinului.

Abia către 3 iulie A.A. Prozorovskii, i-i va răspunde lui S.S. Kușnikov în problema vizată, anexând și copia scrisorii Ministrului de Externe, în care se anunța că Împăratul a luat cunoștință de problema apărută și că a vizat pozitiv propunerile venite cu referire la proprietățile funciare din fosta raia a Hotinului¹².

Urmare a știrii parvenite, la 25 iulie 1808, Divanul Cnejei Moldovei propunea: «să se rânduiască un comitet dntri boeri pământeni spre alegeri scrisorilor și dovezilor ce vor ave pe moșiile acele, boeri, mănăstiri și alte trepte ca să (ă) cunoască cei adevărați stăpâni care după îndurare milostivei Împărăteștii Sale Măririi au să cîștige stăpânirea lor»¹³. Comitetul dat era format din trei persoane și anume: Teodor Balș, biv vel vornic – cel care s-a mai ocupat de aceste proprietăți când au fost date în arendă; Dumitrache Bogdan, vornic și Ioan Tăutul paharnicul.

L.T. Boga, face o altă descriere a formării mecanismului de retrocedare a moșiilor din fosta raia a Hotinului, arătând că divanul a recomanda să se instituie o comisie alcătuită din patru boieri și ingineri, cari să meargă în ținutul Hotinului, ce era împărțit în opt ocoale. Fiecare boier urma să ia câte două ocoale în care trebuia să cerceteze fiecare moșie în parte. Aici, erau datori, să se prezinte toți, cei cari aveau pretenții de stăpânire, asupra unei dintre acele moșii și să prezinte toate dovezile de proprietate pe care le posedau, acestea urmând a fi hotărnicite. Părcălabii de Hotin fură obligați să dea tot ajutorul necesar acestei comisii, remunerarea membrilor urmând a fi efectuată de către posesorii de proprietăți funciare¹⁴.

Vom rămâne totuși la informația furnizată de sursa de arhivă, admitând că L.T. Boga, ar avea dreptatea în cazul în care acest comitet a fost suplimentat și modificat ca structură. Acest lucru este confirmat de fapt și de corespondența ulterioară purtată între acest comitet și S.S. Kușnikov, care este semnată de către vornicul Teodor Balș, vornicul Manolache Dimachi, vornicul Dimitrie Bogdan și paharnicul Ioan Tăutul.

La 1 august același Divan, informa că până la acel moment s-au strâns 168862 lei de pe moșiile ce au fost arendate, totodată retrocedându-se proprietarilor legitimi, și 128620 lei de pe moșiile veniturile cărora au fost vândute la mezat. Din același demers aflăm că toată suma de 297482 de lei, a fost cheltuită de către visterie pentru aprovizionarea armatei, urmând că și restul banilor care vor fi colectați să fie de asemenea utilizați cu aceleași scopuri¹⁵.

Chiar dacă comitetul a fost format, rămânea nerezolvată problema privind proprietățile ce au fost în posesia mănăstirilor. Obstacolul consta în faptul că în cazul Imperiului Rus, mănăstirile nu aveau în posesie proprietăți funciare, din care cauză S.S. Kușnikov propunea doar remunerarea cu o anumită sumă, din cea adunată din arendare,

a mănăstirilor ce aveau în stăpânire moșii în fosta raia a Hotinului, părere cu care era de acord și Comandantul suprem al armatei. Sub presiunea autorităților centrale, și cu precădere a Ober procurorului a Sfântului Sinod Guvernamental, la 19 ianuarie 1809, Senatorul președinte emitea demersul către Divanul Cnejei Moldovei privind organizarea unui comitet similar celui format anterior, în vederea retransmiterii moșiilor și mănăstirilor¹⁶, în cele din urmă această sarcină fiind trecută în competența aceluiași comitet.

Totuși Senatorul președinte a Divanurilor, nu va fi satisfăcut de activitatea comitetului, și în scrisoarea sa către Divan, arată la 20 martie că până la acel moment nu a primit nici un raport cu referire la proprietățile ce au fost restituite vechilor stăpâni, și dat fiind că se sfârșea perioada de arendare a moșiilor din raiaua Hotinului, propunea organizarea unei noi licitații pentru arendarea proprietăților ce nu au fost solicitate prin prezentare de acte doveditoare asupra acestora, precum și a celor asupra cărora comitetul nu a dat încă verdictul final¹⁷.

Comitetul nu se va grăbi cu răspunsul care a parvenit abia la 17 aprilie. Acesta era însoțit și de liste, sau registre în care a fost trecută situația localităților din ținutul Hotin la acel moment.

Nu ne vom opri amănunțit asupra acestor liste, care în mare parte au fost publicate de către L.T. Boga¹⁸, menționând doar un fapt interesant, omis din studiul amintit, și anume că logofătul Costache Ghica, a arendat 62 de proprietăți funciare pentru suma de 118100 de lei, subarendându-le ulterior¹⁹.

La o diferență de trei zile va interveni însă Divanul arătând că între listele elaborate de către comitet și lista moșiilor ținutului Hotin de la vistierie, dat fiind că unele dintre sate au denumiri diferite în documente și s-au produs o serie de confuzii, când unele moșii au fost scoase la mezat, acestora de fapt stabilindu-se deja stăpânul²⁰.

Chiar dacă au existat anumite incoerențe și erori în activitatea comitetului, la 30 aprilie, Divanul Cnejei Moldovei, înaintea scrisoarea prin care solicita remunerarea membrilor acestei instituții specificându-se că perioada de activitate a acestuia se considera de la 1 august 1808 și până la sfârșitul lunii mai 1809. În total se stabilea o sumă de 2550 de lei repartizați astfel: 1200 lei vornicului Teodor Balș, 400 lei vornicului Manolache Dimachi, 400 lei vornicului Dimitrie Bogdan, 350 lei paharnicului Ioan Tăutul, 100 de lei logofeților comitetului și 100 lei pentru alți doi logofeți. Suma remunerării urma să fie adunată prin sustragerea sumei de 10 lei atât din veniturile moșiilor redede proprietarilor, cât și din suma de arendă a proprietăților scoase la mezat. Demersul mai specifica că în cazul în care comitetul își va continua activitatea și după 1 iunie mecanismul de remunerare urma să rămână același²¹.

Neregulile semnalate de către Divan, vor fi în cele din urmă înlăturate, astfel încât Comitetul va prezenta un nou registru al moșiilor din ținutul Hotin, conform repartizărilor realizate, arătând că în vistierie în urma activităților efectuate a ajuns suma de 251084 lei²².

Probabil, nici acest rezultat nu l-a satisfăcut pe S.S. Kușnicov, deoarece între timp pentru controlul activității comitetului a fost trimis revizorul de stat Stankevici. Ca urmare la 18 iunie 1809, Divanul va înainta Senatorului președinte demersul ce cuprindea șapte puncte, prin care explica pe de o parte modalitatea de arendare a moșiilor, de fapt lăsând în vigoare cele din 1807, precum și o serie de alte probleme cu referire la ținutul Hotin, printre care și problema privind scutelnicii și ocolașii, vinderea băuturilor spirtoase, menzilele ș.a. urmând ca pentru alte probleme să se propună soluții ulterior²³.

Propunerile emise de către Divanul Cnejei Moldovei, au fost în linii mari acceptate de către S.S. Kușnicov, acesta intervenind în punctul trei și propunând ca arendatorilor de moșii să li se stabilească o suma anumită până la care aceștia ar putea comercializa vinul pe datorie, lucru ce urma să fie supravegheat de către ispravnicii de ținut, intervenind și în punctul patru arătând că dacă menzilele sunt întreținute de localnici, atunci și plata serviciilor să fie de asemenea colectată de către respectivii²⁴.

Către sfârșitul anului 1809, Divanul Cnejei Moldovei, intervenea din nou pe lângă S.S. Kușnicov, pentru a determina remunerarea comitetului de la Hotin. În demers se arăta că de la 1 iunie 1809 și până la sfârșitul lunii decembrie, deci pentru o perioadă de jumătate de an membrii respectivului comitet nu au primit nici o remunerare. Totodată se arată că pentru definitivarea retrocedărilor moșiilor din ținutul Hotin, vechilor conform calculelor efectuate de către comitet acesta ar trebui să activeze până la sfârșitul lunii aprilie a anului 1810. Drept urmare suma necesară pentru salariile funcționarilor comitetului ar fi constituind 26150 lei. Deoarece alte fonduri nu au fost identificate, Divanul propunea ca parte din suma necesară, să fie extrasă din 120075 lei care urmau să fie colectați în urma dării în arendă în anul 1810 a celor 33 de proprietăți pentru care nu se identificaseră încă stăpânii, din fiecare zece lei doi, ajungându-se la suma de 24015 lei. Restul sumei nu a putut fi identificat, din care cauză Divanul propunea ca comitetul să-și încheie activitatea într-un termen mai scurt, dar dacă se va întâmpla ca acesta să continue cercetările sale și după sfârșitul lunii aprilie, atunci urma să activeze gratis²⁵.

Ceea ce ne interesează este faptul că în conformitate cu același izvor, pentru următorul an urmau să mai fie reîntoarse vechilor stăpâni încă câteva din moșii, astfel încât rămâneau doar 14 proprietăți funciare a căror stăpâni rămâneau neidentificați.

Este evident, că activitatea comitetului, nu a satisfăcut toate părțile implicate în procesul de redare a proprietăților vecilor stăpânitori sau arendarea acestora.

Așa chiar atunci când se discuta problema privind salarizarea comitetului, arendașul moșiilor Prigorodoc și Ceponosî, Gh. Alexandrovici, depunea o plângere contra Divanului Cnejiei Moldovei și a comitetului din Hotin, fiindcă i s-a interzis colectarea de venituri de pe aceste proprietăți²⁶.

De fapt, putem afirma că problema averilor din fosta raia a Hotinului a căpătat un context internațional, deoarece între 29 noiembrie-14 decembrie 1809 supusul austriac Grigorii Chiroșca iniția un proces contra proprietarul moșiei Forosna cu referire la repartizarea veniturilor acestei proprietăți, arătând că el a luat în arendă proprietatea, dar peste puțin timp aceasta a fost redată vechilor stăpâni, acesta solicitând acum restituirea unei părți din bani²⁷.

La începutul anului 1810, locuitorii satului Chelmești, se adresau cu o plângere în Divanul Cnejiei Moldovei împotriva lui Petrovskii ce a cumpărat veniturile proprietății, colectând acum de la săteni și alte taxe, încălcând astfel legile²⁸.

Între timp însă, la 25 februarie 1810, S.S. Kușnikov, va fi înlocuit din funcția ocupată de Senator președinte a Divanurilor Principatelor Moldovei și Valahiei, aceasta fiind ocupată de către Krasno-Milașevici.

Chiar dacă numirea noului senator a avut loc, totuși, schimbarea nu s-a produs brusc, deoarece la 14 martie 1810, Divanul Cnejiei Moldovei se adresa către S.S. Kușnikov, solicitând să fie repus în drepturile sale Constantin Bal, pe părți din moșii din ținutul Hotinului²⁹. Din documentele prezentate, acesta solicita două părți din trei părți din moșia Mitești, jumătate din moșia Sincăuți, o parte din moșia Treisteni, parte din moșia Treisteni și părți din moșia Negrinții. Deci, se observă că comitetul de la Hotin, avea încă de lucru, situațiile cu moșiile și cu precădere a părțile de moșii fiind încă foarte și foarte complicate. Ceea ce ne interesează însă, este faptul că în același demers se specifica că proprietarii ce urmau să intre în posesia proprietăților funciare, urmau să plătească o anumită sumă de bani ce urmau să fie încasată pentru salarizarea membrilor comitetului³⁰.

Cel puțin, considerăm că această scrisoare ar fi ultima pe tematica proprietăților din fosta raia a Hotinului, ce urma să fie aprobată de către S.S. Kușnikov.

Evident, că problema nu s-a rezolvat definitiv, nici după schimbarea senatorilor, și nici până la sfârșitul lunii aprilie, așa cum am arătat mai sus. Argument în acest sens servind mai multe documente printre care și solicitarea comandantului cetății Hotin, general maiorului, N. Lidres, în baza căreia V.I. Krasno-Milașevici se adresa Divanului Cnejiei Moldovei solicitându-i convocarea boierilor la Hotin pentru hotărnicirea ocinilor sale și anume: Dorobani a boierului Sturza, Anadol a logofetului Costache Ghica, Dancăuți a paharnicesei Maria Jora, Nadăbăuți și Rucșin a colonelului Emanuil Balș, Ceponos și Prigorodoc a visternicului Atanasă și Germezul a lui Iancul Miclescu³¹.

Cel puțin până la sfârșitul războiului ruso-turc din 1806-1812, practic toate proprietățile funciare din raiaua Hotinului au fost recuperate de vechii săi stăpâni. Acest lucru rezultă din demersul Divanului Cnejiei Moldovei, din 10 aprilie 1812, prin care aceasta anunța Senatorul președinte a Divanurilor Principatelor Moldovei și Valahiei că pentru darea în arendă a moșiilor din fost raia a Hotinului pentru perioada 23 aprilie 1812-23 aprilie 1813, la acel moment se numărau localitățile: Ghilișeuca, arendată pentru suma de 2510 lei de al doilea logofăt Constantin Balș; Cășla lui Suliman pentru 310 lei, de Gheorghe Botezatu; Mamaliga pentru 4500 de lei de către căminarul Iordache Bucșenescu; Hâjdeu, pentru 2800 de lei de tot de Bucșanescu; Cășla fără de Nesfoia, pentru 4810 lei de către logofătul Constantin Balș; Cuconești pentru 1820 lei de către spătarul Fiodor Balș; Balcăuții de Sus pentru 3500 de lei de către căminarul Bucșanescu; Jumătate din moșia Fetești, pentru 1750 lei tot de Bucșanescu; Tețcanii, fără sat pentru 500 lei, de colonelul Iordache Stamati; Macareuca pentru 1350 de lei de căminarul Bucșanescu; Jumătate din Holohoreni, fără de sat pentru 500 de lei, în acest an nefiind arendată, iar anul trecut fiind după logofătul Constantin Balș³².

Documentul mai specifica că suma totală a constituit 24350 lei, care însă nu au inclus veniturile pentru ocinile Ciponosul, Prigorodoc și Rohotin, ce au fost vândute anterilor soției generalului Makarov³³.

Datele și materialele ce au fost prezentate mai sus ne permit să facem o serie de concluzii. Se impune a sublinia în primul rând faptul că modalitatea folosită pentru repunerea în drepturi asupra proprietăților funciare din fosta raia a Hotinului a vechilor stăpâni de dinainte de transformarea ținutului în raia a fost utilizată de către administrația țariste și pentru alte ținuturi ce au avut același statut.

Este evident că administrația putea rezolva mult mai simplu această problemă, trecând aceste teritorii în proprietatea statului, lucru care nu s-a întâmplat, din punctul nostru de vedere datorită necesității de câștigare de partea sa a păturii nobiliare din zona care urma să fie anexată. Și retrocedarea începută încă în 1808, de fapt confirmă odată în plus, tendințele anexioniste a conducerii de vârf a Imperiului Rus ce existau încă în timpul desfășurării acțiunilor militare, și care aveau drept scop, după cum este cunoscut, în faza inițială, de a anexa integral Principatele Dunărene.

Apoi, anumite semne de întrebare, au ridicat proprietățile ce urmau să fie retrocedate mănăstirilor, deoarece drepturile de proprietate ale acestora nu coincideau cu cele existente în restul Imperiului Rus, dar insistențele ober procurorului de la Sankt-Petersburg, au dat câștig de cauză instituțiilor monastice, din nou credem pentru a-și spori imaginea, îndeosebi dacă luăm în calcul faptul că Autocratorul se erija drept «apărător» al întregii lumi ortodoxe, deci cu un impact ce urma să se răsfrângă asupra întregii peninsule Balcanice.

¹ I. Gumenâi, *Istoria ținutului Hotin de la origini și până în 1835* [The History of Hotin Land Since Its Origins Until 1835], Chișinău, Civitas, 2002, 296 p.

² De fapt în tratatele de pace care erau încheiate după încheierea conflictelor militare, dintre turci și ruși, se prevedea expromt retrocedarea proprietăților din raialele otomane, vechilor proprietari, lucru care de fiecare dată, nu era luat în considerație și nu se îndeplinea. (Vezi: Agenția națională a Arhivelor, Direcția Generală a Arhivelor Naționale (în continuare ANA), f. 1, inv. 1, d. 1696, f. 2-3 v. Concept.)

³ T. Bulat, *Diviziunea proprietății rurale în ținutul Hotin după desființarea raialei* [The Division of Rural Property in the Hotin Land After the Abolition of the Raia], în «Arhivele Basarabiei», an II, nr. 4, 1930, p. 381-412; T. Bulat, *Diviziunea proprietății rurale în ținutul Hotin după desființarea raialei* [The Division of Rural Property in the Hotin Land After the Abolition of the Raia], în «Arhivele Basarabiei», an III, nr. 2, 1931, p. 118-124; L. Boga, *Teritoriile raialelor Hotinului și Brăilei redade stăpânitorilor români în 1808* [The Territories of the Raia of Hotin and Braila Returned to the Romanian Rulers in 1808], în «Arhivele Basarabiei», an V, nr. 1, 1933, p. 43-57; T. Bulat, *Hotinul străveche stăpânire românească* [Hotin, an Ancient Romanian Dominion], în «Arhivele Basarabiei», an V, nr. 2, 1933, p. 30-51.

⁴ I. Gumenâi, *Proprietatea boierească în ținutul Hotin în secolul XVII* [The Noble Property in the Hotin Area in the 17th Century], în «Revista de istorie a Moldovei», nr. 1-2, 2000, p. 43-66; I. Gumenâi, *Proprietatea bisericească în ținutul Hotin până la 1715* [Church Property in the Hotin Area Until 1715], în «Studii și materiale de istorie medie», vol. XIX, București, 2001, p. 23-30.

⁵ T. Bulat, *Diviziunea proprietății rurale în ținutul Hotin după desființarea raialei*, p. 382.

⁶ ANA, f. 1, inv. 1, d. 16, f. 2-2v.

⁷ Lucru care se confirmă inclusiv și prin faptul că în acea perioadă Mareșalul Rumeanțev, retroceda mănăstirii Neamț localitățile Copanca și Chițcani, dintr-o altă raia – a Benderului, și care avea acest statut încă din secolul al XVI-lea (Vezi: A. Popovici, *Istoria Sfintelor mănăstiri Neamț și Secu* [History of the Holy Neamt and Secu Monasteries], vol. I, Chișinău, Lexon Prim, 2016, p. 264-265).

⁸ ANA, f. 1, inv. 1, d. 16, f. 3-3 v.

⁹ ANA, f. 1, inv. 1, d. 16, f. 4-5.

¹⁰ ANA, f. 1, inv. 1, d. 16, f. 10-10 v.

¹¹ ANA, f. 1, inv. 1, d. 16, f. 18-20.

¹² ANA, f. 1, inv. 1, d. 16, f. 31-32.

¹³ ANA, f. 1, inv. 1, d. 16, f. 37.

¹⁴ T. Bulat, *Diviziunea proprietății rurale în ținutul Hotin după desființarea raialei*, p. 382-383.

¹⁵ ANA, f. 1, inv. 1, d. 16, f. 39-40.

¹⁶ ANA, f. 1, inv. 1, d. 16, f. 48-48 v.

¹⁷ ANA, f. 1, inv. 1, d. 16, f. 53.

¹⁸ L. Boga, *Teritoriile raialelor Hotinului și Brăilei redade stăpânitorilor români în 1808*, p. 43-48.

¹⁹ ANA, f. 1, inv. 1, d. 16, f. 57.

²⁰ ANA, f. 1, inv. 1, d. 16, f. 73-77.

²¹ ANA, f. 1, inv. 1, d. 16, f. 102-103.

²² ANA, f. 1, inv. 1, d. 16, f. 112 v.

²³ ANA, f. 1, inv. 1, d. 16, f. 114-117 v., 123-126.

²⁴ ANA, f. 1, inv. 1, d. 16, f. 127.

²⁵ L. Boga, *Teritoriile raialelor Hotinului și Brăilei redade stăpânitorilor români în 1808*, p. 52-53.

²⁶ ANA, f. 1, inv. 1, d. 1226.

²⁷ ANA, f. 1, inv. 1, d. 1262.

²⁸ ANA, f. 1, inv. 1, d. 1390.

²⁹ ANA, f. 1, inv. 1, d. 1546, f. 1.

³⁰ ANA, f. 1, inv. 1, d. 1546, f. 2v.

³¹ ANA, f. 1, inv. 1, d. 2792.

³² ANA, f. 1, inv. 1, d. 16, f. 139.

³³ ANA, f. 1, inv. 1, d. 16, f. 139.

References

1. Agenția națională a Arhivelor, Direcția Generală a Arhivelor Naționale (ANA), f. 1, inv. 1, d. 16, 139 f.
2. ANA, f. 1, inv. 1, d. 1226.
3. ANA, f. 1, inv. 1, d. 1262.

4. ANA, f. 1, inv. 1, d. 1390.
5. ANA, f. 1, inv. 1, d. 1546, 2 f.
6. ANA, f. 1, inv. 1, d. 1696, 3 f.
7. ANA, f. 1, inv. 1, d. 2792.
8. Boga L., *Teritoriile raialelor Hotinului și Brăilei redade stăpânitorilor români în 1808* [The Territories of the Raia of Hotin and Braila Returned to the Romanian Rulers in 1808], în «Arhivele Basarabiei», an V, nr. 1, 1933, p. 43-57.
9. Bulat T., *Diviziunea proprietății rurale în ținutul Hotin după desființarea raialei* [The Division of Rural Property in the Hotin Land After the Abolition of the Raia], în «Arhivele Basarabiei», an II, nr. 4, 1930, p. 381-412.
10. Bulat T., *Diviziunea proprietății rurale în ținutul Hotin după desființarea raialei* [The Division of Rural Property in the Hotin Land After the Abolition of the Raia], în «Arhivele Basarabiei», an III, nr. 2, 1931, p. 118-124.
11. Bulat T., *Hotinul străveche stăpânire românească* [Hotin, an Ancient Romanian Dominion], în «Arhivele Basarabiei», an V, nr. 2, 1933, p. 30-51.
12. Gumenâi I., *Istoria ținutului Hotin de la origini și până în 1835* [The History of Hotin Land Since Its Origins Until 1835], Chișinău, Civitas, 2002, 296 p.
13. Gumenâi I., *Proprietatea bisericească în ținutul Hotin până la 1715* [Church Property in the Hotin Area Until 1715], in «Studii și materiale de istorie medie», vol. XIX, București, 2001, p. 23-30.
14. Gumenâi I., *Proprietatea boierească în ținutul Hotin în secolul XVII* [The Noble Property in the Hotin Area in the 17th Century], în «Revista de istorie a Moldovei», nr. 1-2, 2000, p. 43-66.
15. Popovici A., *Istoria Sfintelor mănăstiri Neamț și Secu* [History of the Holy Neamt and Secu Monasteries], vol. I, Chișinău, Lexon Prim, 2016, p. 264-265.